

PASTORALNI VID VI. I IX. BOŽJE ZAPOVIJEDI

Andrija Kopilović

Kada sam se primio ove teme na ovogodišnjoj Katehetskoj zimskoj školi – nisam do kraja osjetio delikatnost i važnost pristupa ovim dvjema zapovijedima Dekaloga. Međutim, kad sam počeo pripremati konkretno predavanje, osjetio sam svu težinu i odgovornost. Prekrajao sam i ovako i onako, križao i okretao, pokušavao do te mjere da me konačno uhvatila panika pa sam pomišljao da otkážem predavanje. No sjetivši se da mi nešto slično nije nikada prije palo na pamet, mladi ili odrasli nebrojeno su me puta pitali iz područja ove teme i nisam otkazao nego unišao s njima u duge, i nadam se, korisne razgovore, zašto bih to učinio skupini, ovako vrijednoj i velikoj, naših poštovanih časnikih sestara i odgovornih pastoralnih djelatnika?! Samo radi toga što je tema delikatna, ili radi toga što je skoro neiscrpna ili što je teško u jednom predavanju izreći sve ono što je u dosta dugoj praksi i pročitano i doživljeno i učinjeno. Konačno, treba biti malo ponizan i skroman: priznati sebi i drugima da nisam neki stručnjak i da neću moći u jednom predavanju reći sve što mislim o toj temi ili što, možda, drugi očekuju. Dakle došao sam, spremao sam se, svjestan sam granica koje me ograničavaju da možda ne budem ni iscrpan, a možda ni dovoljno cjelovit s obzirom na zadani naslov: Pastoralni vid VI. i IX. Božje zapovijedi.

Pastoralna djelatnost Crkve obuhvaća svu širinu onoga zadatka koji proistječe iz same na-

ravi Crkve, a koju ima od svog božanskog utemeljitelja: Nastaviti Kristovo djelo u povijesti. Drugi vatikanski sabor je više nego ostali sabori u povijesti želio biti u službi pastoralnog poslanja i služenja Crkve, pa se mirno može više nego ostali nazvati: pastoralni Koncil. Dapače, pod njegovim utjecajem je i sva suvremena teologija stavljena više-manje u službu pastoralu ili se mora dobrano baviti u svom uzvišenom i autonomnom radu i pitanjem pastoralu. No kako u pastoralu posebno mjesto – dapače privilegirano – ima katehetska djelatnost, u ovom izlaganju se neće moći izbjeći da je pristup temi katehetski u širem smislu ili bolje: pastoralno-katehetski, već i radi toga što smo na Katehetskoj školi, poštivajući sve ono što je rečeno u predavanju dr Marka Pranjića i ostalih predavača. Crkva je svoje poslanje vršila i vrši osobito putem kršćanskog religioznog odgoja, općenito, te putem kateheze posebno, a u pastoralnom pristupu ovoj temi, u biti o kršćanskom odgoju vrši ga putem ljubavi. Mnogi dokumenti Crkve novijega doba o ovoj problematici govore izričito, a neki su protkani ovom temom. Dopustite da ovdje nabrojim samo neke bez kojih se ovoj temi ne može pristupiti, a da to onda ne bi bilo i neozbiljno i neodgovorno. Ponajprije Dokumenti II. vatikanskog koncila, napose „Lumen gentium”, „Gaudium et spes” i nadasve deklaracija o odgoju „Gravissimum educationis”. Zatim enciklike „Humanae vitae” Pavla VI. i „Familiaris consortio” Ivana Pavla

II. Zatim Sv. zbor za nauk vjere: Izjave o nekim pitanjima seksualne etike „Persona humana” (1975); zatim: Sveti zbor za katolički odgoj „Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi (1973) i ne manje važan dokument naših biskupa „Radostno navještanje Evanđelja i odgoj u vjeri” (1983), te mnoge izjave ili pastoralna pisma raznih biskupskih konferencija širom svijeta. To samo pokazuje koliko je Crkva i svjesna i zauzeta u važnosti ovog područja ljudskog života „koje je temeljna sastojnica osobnosti, njezin način bivovanja, očitovanja, ophođenja s drugima, osjećanja, izražavanja i življenja ljudske ljubavi”¹ kako to definira dokumenat: Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi.

I. Kako se sav Zakon i Proroci ispunjavaju i sadrže u vrhovnoj zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu, a sva je Božja bit u tome da je Bog ljubav, a spasiteljsko djelo u tome što je Bog toliko ljubio svijet da nam je dao svoga Sina Jedinorođenca da se nijedan koji u njega vjeruje ne izgubi nego da ima život vječni,² nije teško shvatiti da je vrhovna vrednota kršćanstva LJUBAV. No kako se dvije zapovijedi iz Dekaloga (VI. i IX.) na osobit način odnose na ljudsku ljubav i u dimenziji tjelesnosti, jasno je da imaju prevažnu zadaću i u shvaćanju čovjeka u cjelini, a napose u odgoju čovjeka za puninu, zrelost, ljubav kao vrhovnu vrednotu. Crkva međutim u ispunjenju svoga poslanja ima dužnost i pravo brinuti se za čudoredni odgoj krštenika, a tema ovih dviju zapovijedi na poseban način konstituiraju i čudoredni lik kršćanina, Crkva se i ne smije i ne može odreći obaveze da u odgoju za ljudsku ljubav koja se na poseban način očituje u braku ili posvećenom djevinačstvu ne sudjeluje autoritetom i milosnim sredstvima koja joj daje sam Gospodin. Napose u sadašnjoj sociokulturnoj situaciji potrebno je djeci, adolescentima, mladima pružiti pozitivan i postupan afektivno-spolni odgoj. Na ovom području šutnja nije valjano mjerilo ponašanja, osobito kada znamo da ima mnogo „tajnih uvjerivača” koji se služe zavodljivim govorom. Njihov se utjecaj danas ne može zanijekati.³ Pred tim se dakle zadatkom nalazi pastoralni radnik, kateheta, katehistica, roditelj, jednom riječju: odgojitelj u vjeri. Pred zadatkom da

djeci, adolescentima i mladima pruži pozitivan i postupan afektivno-spolni odgoj koji se u punini ostvaruje u ozračju vjere. Naime kršćanski su odgojitelji uvjereni da se spolni odgoj u punini ostvaruje u ozračju vjere jer, utjelovljen u uskrslog Krista, kršćanin zna da Duh koga mu Krist priopćava oživljuje i pročišćuje njegovo tijelo.⁴ Kako se radi o vrhovnoj vrednosti i odgoju za puninu života te vrednote, a VI. i IX. zapovijed se bave, recimo tako, dimenzijom ljudske ljubavi koja se osobito očituje i živi i u spolnosti – treba se zaustaviti pred pastoralnim problemom: kako odgojiti u vjeri kršćanina da u punini živi otajstvo Krista u kome su sve vrednote integrirane do punine života ljubavi! No, osobito se zaustaviti na dimenziji tjelesnosti u službi potpunoga čovjeka ili kako to jedan dokumenat kaže: „Doista, osoba po spolnosti dobiva one značajke koje ju na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini čine muškarcem ili ženom te stoga imaju veliku snagu i značenje za postizanje zrelosti svakog pojedinog čovjeka i za njegovo uključivanje u društvo. Spolnost obilježuje muškarca i ženu ne samo na tjelesnoj već i na psihološkoj i duhovnoj razini te određuje način kako se izražava svaka od njih. Ta različitost, povezana s dopunbenošću dvaju spolova, u punini odgovara Božjem naumu u skladu s pozivom na koji je svatko pozvan.”⁵ Već sam spomenuo da bi šutnja na tom području bila pogubna. No u nekoliko se misli suočimo s tom činjenicom onako kako se ona oko nas događa.

II. Tko je pozvan ponajprije da pruži takav cjeloviti odgoj? Svakako: obitelj, škola, društvo, zajednica vjernika, svećenik–kateheta–katehistica i sami mladi! Zaustavimo se na svakom čimbeniku odgoja u toj stvari onim redom kako smo ih ovdje nabrojili i ne bez razloga baš tim redom.

¹ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ: *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*, KS, Zagreb, 1984; dalje: OS, br. 4.

² Iv 3,16

³ OS, br. 106.

⁴ OS, br. 43.

⁵ OS, br. 4.

a) Obitelj. Odgoj u prvom redu spada na obitelj koja je „škola potpunije čovječnosti”.⁶ Ona je prema tome najbolja sredina da ispuni obvezu te osigura postupni odgoj spolnog života⁷ kako to i izrijekom spominje dokumenat „Osnovne smjernice o ljudskoj ljubavi”. Međutim samo malo otvorenijim očima promotrimo oko sebe što se događa u suvremenoj obitelji. Statistike o broju rastavljenih, pa broj onih koji žive u drugom, trećem ili tko zna kojem braku, pa slučaj „moje, tvoje i naše djece”. Zaposlenost oba roditelja, putovanja na posao, djeca čiji jedan ili oba roditelja žive vani na „privremenom”, a često i „doživotnom radu”. No, zdravih, sređenih i dobrih obitelji ima, ali na žalost sve manje. U seoskim sredinama ih ima, ali koliko one daju i osiguravaju postupni odgoj spolnog života to znamo najbolje mi sami jer nas je većina sa sela. Slika koju imamo je malo crna, no za sada ostanimo kod ove konstatacije.

b) Škola. Uvijek poštujući ono što je rečeno o prvotnoj zadaći obitelji, uloga je škole da pomogne i nadopuni djelo roditelja tako da djeci i omladini prikazuje „spolnost kao vrednotu i zalaganje čitave osobe koja je kao muško i žensko stvorena na sliku Božju”.⁸ No unatoč ponekim dobrim školskim programima, škola kod nas eventualno daje puku informaciju o spolnosti, a jedva kada ikakvu cjelovitu formaciju. Mogli bismo nabrojiti gdje se u školi provodi cjeloviti spolni odgoj, pa makar da i nije po kršćanskim normama, ali da je barem u svojim granicama cjelovit i ne puka informacija. Kada i u ovoj stvari pogledamo crnu kroniku, onda ću citirati samo jedan podatak iz jedne subotičke škole gdje je 37% djevojčica u osnovnoj školi izgubilo djevičanstvo... Nezaobilazna je uloga škole, i ona je toga svjesna, ali se još uvijek nalazi na putu „traženja rješenja”, a generacije prolaze.

c) Društvo. Spomenuti dokumenat govori: „Zadaća je države da štiti građane od svake čudoredne nepravde i nereda, kao što je zloupotreba maloljetnih i svaki oblik spolnog nasilja, srozavanja ponašanja, raskalašenost i pornografija”.⁹ Svjesni smo da ni država, a ni društvo ovako zamišljenu ulogu ne ispunjava u cijelosti, ni na Istoku ni na Zapadu, ali je tužno da u tzv. kršćanskim zemljama barem što se tiče ras-

kalašenosti i pornografije ponajmanje ispunjava tu dužnost. U toj tzv. „demokraciji” bliži smo Zapadu nego Istoku.

d) Crkvena zajednica je pogodna sredina za usvajanje kršćanskog ćudoređa. Crkva ima odgojno poslanje koje se ostvaruje osobito preko navještaja.¹⁰ Iz eklezijalnog značenja vjere proistječe suodgovornost kršćanske zajednice da pomogne kršćanima dosljedno i svjesno živjeti obaveze primljene krštenjem. Da, ali imati zajednicu, imati dapače takvu zajednicu gdje se te vrednote i žive i suodgovorno navješćuju i jasno naučavaju? Ima ih, ali malo...

e) Kateheta – katehista je dužan(a) u privođenju zreloj vjeri osvjetliti pozitivne vrednote spolnosti u svjetlu otajstva Krista i Crkve, uskladiti ih s vrednotama djevičanstva i braka. Kateheza mora biti jasna, mora biti u skladu i da se ne udaljuje od crkvenog učiteljstva, „a ipak glede najintimnijih, bioloških i afektivnih vidova spolnosti, prednost valja dati pojedinačnom odgoju, i to po mogućnosti u krugu obitelji”, preporuča Crkva u Odgojnim smjernicama.¹¹ Odgojitelj treba biti zrele osobnosti, pripravljena i uravnotežena osoba. Točno i cjelovito gledanje na značenje i vrijednost spolnosti te vedro uklapanje spolnosti u vlastitu osobnost neophodni su uvjeti da odgojitelji mogu konstruktivno odgojno djelovati. To nije teorijska spoznaja nego rezultat afektivne zrelosti. Naš život u celibatu nije bez velikog značenja u tom poslanju. Ali tko celibat ne prima kao milosni dar već nosi kao neželjeni teret, teško će moći biti afektivno zrelo, a onda i uspješan odgojitelj. Komu nije jasno da sam živi vlastito poslanje u radosti i božanskoj uravnoteženosti teško će moći odgojno djelovati na ovom području. Da ne spomenem sve anomalije koje se događaju u ispovjedaonici. Ako izostane bilo koji od gore navedenih čimbenika, mladi se u pubertetu okreću svom vlastitom

6 „Gaudium et spes”, br. 52.

7 OS, br. 48.

8 „Familiaris consortio”, br. 32.

9 OS, br. 65.

10 OS, br. 53.

11 OS, br. 58.

krugu i „rješavaju” te probleme međusobno često posve krivo, i imamo novu generaciju za koju je čistoća strani pojam, predbračna uzdržljivost neshvatljiva, djevičanstvo u celibatu nevjerojatno i nemoguće, i velika većina ide vlastitim putem mimo svih normi, ali kako reče dr. Aračić u „demografsko samoubojstvo Europe”.¹²

III. Međutim unatoč gore navedenim tvrdnjama za Crkvu ostaje i dalje zadaća da ovdje i sada – ovoj generaciji – radosno navješćuje i svjedoči Božje spasenjsko djelo. Da navijesti i svjedoči Božjom snagom da je Bog ljubav, da je čovjek, kao muško i žensko slika Božja, da je brak znak Krista i Crkve, da je vrhovna norma ljubav, da i brak i posvećeno djevičanstvo radi kraljevstva Božjega imaju svoj cilj; da Bog i sada daje „i htjeti i moći” i da i u ovo naše vrijeme Bog ne misli drukčije. Samo mu i danas trebaju i navjestitelji i svjedoci kako u obiteljima, tako i među nama, tako i među mladima – samo danas, možda više i autentičnije, nego bilo kad u povijesti.

U završnom dijelu mislim iznijeti neka razmišljanja i kao prijedlog i kao zaključak i kao djelomično iskustvo.

– Ponajprije moramo u sebi posvijestiti važnost ovoga zadatka. Mi moramo znati da naš zadatak nije da postanemo seksolozi, nego da ostanemo katehete i katehistice, no sigurno je potrebno poraditi da budemo afektivne i uravnotežene i zrele osobe. Potrebno je svoj život celibata živjeti i kao karizmu i kao vrednotu i kao radost. Biti raspoloživ pomagati na tom odgojnom putu, no budimo svjesni da sami – bez suradnje sa drugima; nećemo moći ispuniti ovaj zadatak u potpunosti. U odgojnom procesu treba poštivati postupnosti, osobnost, vlastitost svake osobe i kao vrednotu ugrađivati kroz katehetski rad i život i to ne toliko informiranjem kao formacijom. Odgajati za vrednotu i za brak kao i za celibat – djevičanstvo. Biti jasan, ali ne izazovan i nadasve strpljiv.

– Mislim da pod titno moramo odgajati za brak. Priprava za brak je prilika i nasušna potreba, mlade uvoditi u to da budu danas-sutra odgojitelji (kako to radi npr. ekipa dr. Aračića). Mislim da je danas jasno da će ovaj pastoralni zadatak biti ispunjen samo u pripremljenim i zdravim obiteljima.

– U našem odgojnom radu potrebni su česti susreti s roditeljima djece određene životne dobi i to u radu, predavanju i nadasve u razgovo-

ru. Suradnja! – roditelje ne možemo zamijeniti, ali im i možemo i moramo pomoći. Mislim da je bolje raditi skupa s roditeljima čija su djeca iste dobi, nego različitih uzrasta. Puno puta moramo upozoriti da je život roditelja najbolji odgoj i njihovovo svjedočanstvo vrednote ljubavi i života najbolja metoda odgoja.

– Dobro je, prema uzrasnoj dobi, napose s mladima održavati susrete i razgovore, no ovdje treba imati na umu da pojedinačni spolni odgoj uvijek ima prednost jer treba paziti da istančana osjetljivost mladih i naše uvođenje u pitanja ljubavi i života ne pomute njihov psihološki razvitak.¹³

– Konačno, ako ikoje područje ulazi bitno u formiranje moralne ličnosti onda ulazi ovo. Jasno, i ovdje se radi o odgoju savjesti. Možda ni u jednom području u povijesti nije učinjeno toliko nesporeda u oblikovanju savjesti kao na području VI. zapovijedi. Čini mi se da se tu najviše susreću krajnji laksizam i krajnji rigorizam, kako kod ispovjednika, tako i kod penitencijata. Ako igdje, ovdje vrijedi pravilo: Istina i jasnoća, strpljivost i ljubav iznad svega. Ne zaboravimo da su u punini Kristove ljubavi ponuđena i sredstva našega rasta prema Kristu „koji nas nije pozvao na nečistoću, nego na svetost” (1 Sol 4,7), a to su sakramenti – napose pomirenje i euharistija, te ostala sredstva kao što su molitva, duhovne vježbe i sl.

Kršćanski odgojitelj, bio to otac ili majka u obitelji, svećenik ili bilo tko drugi na odgovoran na tom području može, osobito danas, pasti u kušnju da na druge prebaci taj zadatak koji traži toliku delikatnost, odmjerenu, strpljivost, odvažnost i koji zahtijeva isto toliko velikodušno odgajaničovo zalaganje. Stoga je neophodno, prije no što zaključimo, ponovno ustvrditi da je ova strana odgojnog djelovanja za kršćanina u prvom redu djelo vjere i pouzdanog utjecanja milosti: doista, svaki oblik spolnog odgoja nadahnjuje se vjerom te od nje i milosti dobiva neophodnu snagu. Poslanica svetoga Pavla Galaćanima gospodarenje samim sobom i uzdržljivost uvrštava u okvir o n o g a š t o D u h, i jedino O n, može izvršiti u vjerniku. Bog daje svjetlost, Bog priopćava dostatnu snagu.¹⁴

¹² „Glas Koncila”, br. 659.

¹³ OS, br. 71.

¹⁴ OS, br. 110.